

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Николай Кирилов Михайлов, член на научно жури за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на ИГОР СТОЯН КОЦИЧ по професионално направление 2.3. Философия (философия на религията) към секция/кафедра „Религия, вярвания, светоглед“ в ИИОЗ – БАН/ Българска Академия на науките.

НА ТЕМА : „*ФИЛОСОФСКИ АНАЛИЗ НА АНТРОПОЛОГИЧНИТЕ И КОСМОЛОГИЧНИ ИДЕИ НА МИТРОПОЛИТ ЙОАН ЗИЗИУЛАС*“

Тема на представения завършен научен труд е опит за цялостно изследване на богословските, антропологични, философски и космологични идеи на митр. Йоан Зизиулас. Самата тема е формулирана сполучливо и дисертабилно и се насочва към едно не докрай усвоено от българската философия научно поле – анализ на идейното наследство на архиеп. Зизиулас. Макар че, както е отбелязал и дисертанта, основните трудове и идеи на духовника са известни у нас и се преподават в основните богословски факултети, липсва една цялостна научна визия за творчество на християнския теолог. Самият митрополит, както е добре известно, притежава силно изразен интерес към философското обосноваване и дори философския спор при изграждането и представянето на богословското знание и тезите, които основава върху него.

Дисертацията е структурно оформена в три глави, Увод и Заключение, като изложението е логическо последователно и се придържа към темата на изследване. Въпреки, че дисертационния труд създава известно впечатление за обстоятелственост, обемност и влизане в детайли, авторът му през цялото време се придържа към темата на изследване, както в изложението, така и във формулирането на заключения. Дисертационният труд в този смисъл от една страна носи белезите на пълноценно самостоятелно изследване в областта на теологията и философията, а от друга – умело и достатъчно категорично тълкуване на богословски проблеми, поставени в творчеството на митрополит Зизиулас. Затова съм съгласен със заявеното още в Увода от докторанта твърдение за постигнатото чрез изследването проследяване на едно „органично свързване на Еклисиалното (църковното) битие с битието на човека и света“ и диренето на „екзистенциалните последици от тази връзка“.

Митрополит Йоан Зизиулас е един от най- авторитетните и влиятелни православни богослови, като, както отбелязва и докторанта, неговото влияние не се ограничава само в религиозната философия на православieto, а се отнася и към „инославните богословски и философски среди“. Това прави темата на дисертационния труд дисертабилна, актуална и научно плодотворна, ако мога така да се изразя. Обширното творчество на митрополита и неговите идеи са разгледани в един критически (във фило-

софски смисъл) научен контекст, като се подчертава фундаменталното значение на митр. Йоан като философ и богослов, както за взаимоотношенията между Църквите, така и за философските и религиозни аспекти на техните доктрини. Мога да твърдя, че изложението на докторанта вярно предава духа на цялото религиозно и философско творчество на митр. Зизиулас, което по думите на един негов изследовател, хърватския теолог Мирослав Волф „представя изходните [си] и богословски основи във вид на една онтология на личността“. Нещо, което отбелязва и докторанта. Например той пише: „Може да се каже, че един от централните проблеми на антропология на митр. Зизиулас е свободата и отношението между свободата и другостта“. (с. 16) Свободата, разгледана и анализирана като категория от областта на метафизиката, етиката, богословието и т.н., засягаща човека и неговото присъствие в света, наистина е един от основните проблеми, на които митр. Зизиулас посвещава своето проникновено творчество. По – нататък докторантът добавя: „Тези схващания на митр. Зизиулас, залегнали в основата на неговата *реляционна онтология*, са в противоположност на голяма част от западната интелектуална традиция, за която основният предразсъдък е, че не можем да бъдем едновременно и заедно, и свободни“. (с. 17) Заедно с това в изследването се анализират и, в достатъчен за целите му обем, се дава отговор на важни въпроси, свързани с духовното дело на Пергамския митрополит: как той разбира и свързва Църковното битие и Божието битие, историята и есхатологията, и при това без да се унищожи тяхното диалектично отношение; как митр. Зизиулас дефинира онтологията, възникнала от евхаристийния опит на Църквата, какво означава дефиницията за Църквата като „форма на съществуване“, „начин на живот“, при който човекът, като член на Църквата, приема „Божи образ“ и съществува така, както съществува и Сам Бог; защо, според митрополита, не съществува истинско битие без общуване и т.н. Може би едно от най-големите предимства на този научен труд за делото на митр. Зизиулас е в това, че той дава цялостен философски поглед върху тях, събира и анализира на едно място, доколкото е възможно в рамките на един интегрален дисертационен текст, концептуализация на религиозно-философското дело на митр. Зизиулас с неговите антропологични и космологични изводи.

Първа глава да дисертационния труд е посветена на религиозната философия на Пергамския митрополит. Тя издава доброто владение от страна на докторанта на историята на философията и нейните „взаимоотношения“ с религията (има се предвид християнството) и умелото му боравене с важните философски понятия, както и утвърждава философския метод, който той е избрал за основен в своето изследване. Също така в нея докторантът излага основните моменти в религиозната философия на митр. Зизиу-

лас, които са и обект на по-нататъшно изследване. „Именно екзистенциалните насоки на неговата мисъл представляват център и сърцевина на неговите [на митр. Зизиулас] духовни търсения“. (с. 97) Като важен момент, подчертаващ уменията на кандидата за самостоятелно изследване, мога да спомена факта, че всички негови анализи и изводи се опират на съчиненията на Пергамския митрополит, което показва доброто познаване на предмета на изследване и говори за научна добросъвестност на похода. Това важи за целия дисертационен труд. Втора глава е посветена на учението за Църквата, което защитава митр. Зизиулас. „Църквата не е само институция, тя е и начин на съществуване, на битуване“, цитира тази теза на Зизиулас докторанта. (с. 128) Тази глава разкрива способността на изследвателя да анализира важни въпроси за Църквата като евхаристийна общност, както в съчиненията на Пергамския митрополит, така и на други автори. Авторът търси и изгражда връзки между различните идеи на митр. Зизиулас, като проследява аргументираните отговори, които той дава на важни въпроси в това отношение – какво по своята природа в Божествената Евхаристия, какво представлява Евхаристийната общност, какво е мястото на епископите и презвитерите в Божествената Литургия, какво представлява структурата на Църквата и т.н. Може би, ако кандидата подчертае още повече собствената си позиция в изложението (за което той очевидно има знания), което на места звучи наративно, а не аналитично, това ще придаде по-голяма научна стойност на труда и ще задълбочи неговите заключения. Но, от друга страна, явно стремежът към максимална всеобхватност и дори детайлност на текста е стилът, който характеризира докторанта като изследовател. Трета глава носи силен философски и философско-антропологичен заряд и е посветена на проблема за човека и творението, така, както ги разглежда митр. Зизиулас. Изследвани в дълбочина са философско – светогледните разсъждения на митрополита – философ, неговите изводи и приноси във философската и богословската мисъл. „Така древният свят за пръв път чу, че това, което „прави съществата да бъдат“, е общението, без което не съществува нищо, дори и Самият Бог“(с. 186). Не мога да не отбележа духовно – нравствения смисъл на тази формулировка, свързана със значението на личностното отношение чрез вярата към другите и битието изобщо и извеждането му във фундаментален принцип на Творението. Този силно етично–нравствен импулс на историята и на съществуването на човека в рамките на Божието присъствие като цяло, според Пергамския митрополит е водещ, защото „е недопустим и всеки вид общение, който отрича или потиска личността“(с.188).

Идеите на митр. Зизиулас са обект на всестранин анализ в предложението за оценка дисертационен труд. Освен неговата Еклисиология, чийто център и основа е Светата

Евхаристия, докторант Коцич се интересува и от екзистенциално-онтологичните, антропологичните и космологичните изводи на Пергамския митрополит. Кандидатът успешно изследва как митр. Зизиулас органично свързва Еклисиалното (църковното) битие с битието на човека и света, какви са последиците от тази връзка в един широк философски и екзистенциален план. Учението, а и делото на митр. Зизиулас е известно със своите икуменическа мотивация и патос, нещо многократно споменавано от неговите изследователи. Основната цел на философските и богословски усилия на митр. Зизиулас, е да достигне на единство на Църквата в светлината на решаване на разнообразните социални, морални и политически проблеми на съвременния свят. По този начин докторант Коцич е посветил редове на важния проблем за институционалния статут на Църквата в един разделен в културно – политическо отношение свят, един тип специфично (и може би антиномично) културно – историческо структуриране на географското пространство, наследено от миналото.

Напълно подкрепям подхода на кандидата, който изследва приноса на митр. Зизиулас в един широк аспект на теоретични и практически усилия в специфичното разглеждане на есхатологичния характер на отношенията между Евхаристията и Църквата, който е все още много чужд на западната еклисиология. „Пергамският митрополит изтъква, че еклисиалното и божественото битие в западния дискурс вече не са органично свързани и еклисиологията, за да съществува, вече няма нужда от богословието“ (с.190) Цялата работа притежава премислена структура, вътрешна логика на изложението, необходима дълбочина на научния анализ, издава високо ниво на теоретична подготовка и практическа увереност в темата. Последната е изключително актуална с научната цел за пълно (по възможност) изследване на делото на митр. Зизиулас и неговия боговдъновен патос да обърне внимание на историята на източното светоотеческо богословие и по този начин да съживи богословския труд (и богословския акцент) за употреба в съвременен контекст.

Кандидатът демонстрира обширни знания и висока ерудиция във всички аспекти на неговото изследване – богословски, исторически, културологични, еклисийни, философски и др. Нещо, което прави впечатление още при първи прочит на дисертационното изследване. Така например убедително написана е частта, посветена на разсъжденията на кандидата върху понятието личност (дума, която, както знаем липсва в гръцкия език), която част въпреки трудностите с това понятие в контекста на богословието (индивид, ипостас, лице; Максим Исповедник, Йоан Дамаскин), остава съответна на своя предмет, а не се отвлича в абстракции. Няма съмнение, че основното противопоставяне и дискусии в областта на православното богословие, свързани с тази така сложна тема,

са изразени чрез творчеството на митр. Зизиулас и то обхваща всички основни полета на православната теология и философия. Кандидатът, и намирам в това безспорно достойнство на работата, остава на философски позиции, като през техния метод удачно за задачите на дисертационното изследване, разглежда и борави с богословските разграничения и формулировки. Дисертационната разработка е постигнала своите цели, а някои слабости (бих казал иманентни за млад изследовател, изправен пред сложна научна задача) – на места излишна детайлност на изложението, на места склонност към преразказ, на места – наративност и известна некоректност на изложението на философски и богословски тези, - по никакъв начин не намаляват доказаната способност на кандидата самостоятелно да провежда изследване. Представеният труд представлява синтетично изложение, което стига до концептуални заключения и обобщения по дисертабилна тема и в този смисъл е безспорен научен успех за дисертанта и неговия научен ръководител. Приемам и научните приноси на дисертанта за систематичен и дисциплинарен подход към автор с ключов богословски и философски принос, докосващ и важни съвременни дилеми - напр. екологичната криза в света и др.

В заключение предлагам на високоуважаемите членове на Научното жури **да присъдят ОНС „доктор“** на докторант на самостоятелна подготовка **Игор Коцич**.

Проф. д-р Николай Михайлов, април 2019 г.